

de mos

Jaargang 23
Okt./Nov. 2007

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

9

NIDI

inhoud

- 1 **Nederlandse moslims blijven in de minderheid**
- 5 **Boer zoekt vrouw**
- 5 Demodata
- 8 Demodata
- 9 **Allochtonen aan de arbeid**
- 11 Demodata

De Mevlana Moskee in Rotterdam.
Foto: Wim de Jonge

Nederlandse moslims blijven in de minderheid

JOOP DE BEER

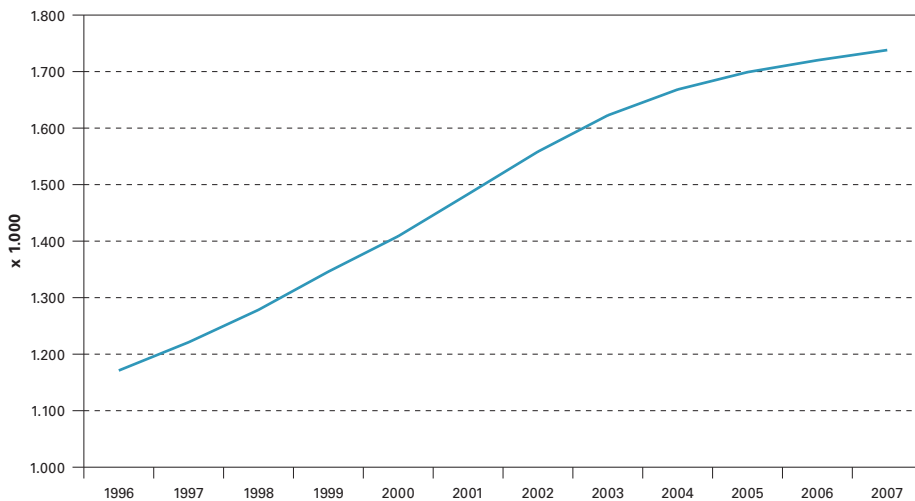
Het aantal islamieten in Nederland groeit sterker dan de rest van de bevolking. Sommigen trekken die lijn door en verwachten dat in de toekomst moslims de meerderheid van de bevolking zullen gaan uitmaken. Hoe reëel is die verwachting? Aan de hand van prognoses van het CBS over het toekomstige aantal allochtonen kan eenvoudig worden becijferd dat moslims een minderheid van de bevolking zullen blijven vormen.

In de media vinden volop discussies plaats over culturele verschillen tussen autochtonen en allochtonen en in het bijzonder over de vraag of er een toenemende invloed is van de moslimcultuur. Daarbij wordt soms de verwachting uitgesproken dat moslims in de toekomst de meerderheid van de bevolking zullen gaan uitmaken. Op 8 april 2006 schreef Ayaan Hirsi Ali in de Volkskrant *"In 2030 leeft in Europa een veelvoud van het huidige aantal moslims (...) Op enig moment zal de meerderheid van de Europeanen bestaan uit moslims"*. Op 16 maart 2007 schreef Mark Steyn in het weekblad *Opinio* dat rond 2050 de Europese bevolking voor de helft uit moslims zal bestaan. Op 13 september 2006 sprak minister Donner in Vrij Nederland over de mogelijke invoering van de sharia als moslims de meerderheid van de bevolking zouden vormen. Hoe reëel zijn deze verwachtingen? Het aandeel van moslims in de bevolking neemt vooral toe door immigratie en doordat moslims meer kinderen krijgen dan autochtonen. Omdat het aantal moslims dus vooral door demografische oorzaken toeneemt, is het nuttig om vanuit demografisch oogpunt te bekijken hoe reëel de verwachting is dat moslims in de toekomst een groot aandeel van de bevolking zullen vormen.

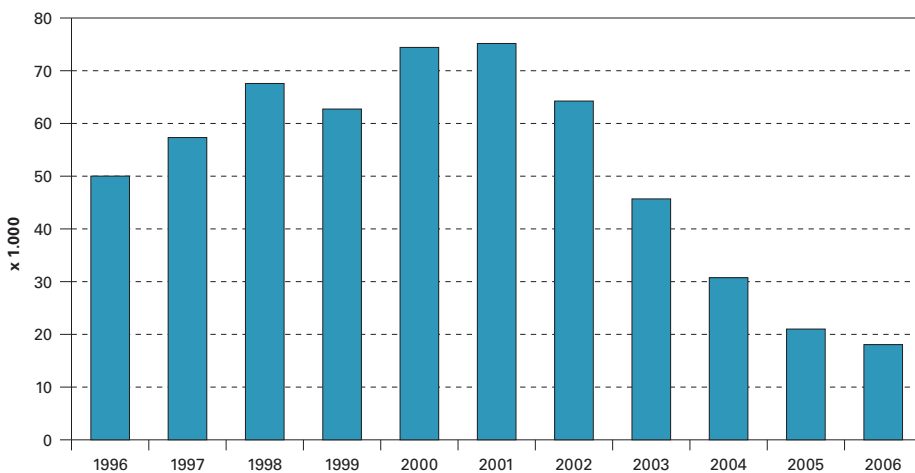
Lang niet alle allochtonen zijn islamiet

In 2006 telde Nederland volgens een schatting van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zo'n 857.000 islamieten, oftewel vijf procent van de bevolking, zo blijkt uit tabel 1. Dit betreft vooral niet-westerse allochtonen. Maar lang niet alle

Figuur 1. Aantal niet-westerse allochtonen

Figuur 2. Jaarlijkse groei van het aantal niet-westerse allochtonen

Bron: CBS, Statline.

allochtonen zijn islamiet. Van alle niet-westerse allochtonen is iets minder dan de helft islamiet. Het percentage verschilt sterk tussen herkomstgroeperingen. De grootste drie groepen niet-westerse allochtonen in Nederland zijn personen met een Turkse, Surinaamse of Marokkaanse achtergrond. Dit zijn ook de grootste drie

groepen islamieten, maar terwijl bij Turken en Marokkanen het percentage islamieten rond de 90 procent ligt, is dat bij Surinamers slechts rond de tien procent. Bij verschillende groepen allochtonen die vooral als asielzoeker naar Nederland zijn gekomen is een ruime meerderheid islamitisch, hoewel de percentages vaak lager liggen dan die in het land van herkomst. Tal van andere groepen niet-westerse allochtonen tellen heel weinig islamieten. Ook onder westerse allochtonen bevinden zich islamieten, maar dat is slechts drie procent. Dit betreft vooral mensen met een Indonesische achtergrond.

De vraag of en, zo ja, hoeveel het aandeel islamieten in de toekomst zal toenemen, hangt vooral af van het toekomstige aantal niet-westerse allochtonen, en, gezien de sterke variatie in het percentage islamieten, van de samenstelling van de allochtone bevolking. Daarnaast is uiteraard van belang in hoeverre er sprake zal zijn van geloofsafval. Het is de vraag of de tweede en volgende generaties zich in dezelfde mate als moslim zullen beschouwen als de eerste generatie. Aan de andere kant kan een deel van de moslims zich in de toekomst sterker tot de islam richten, terwijl bovendien niet-moslims zich tot de islam kunnen bekeren. Uitspraken hierover zijn echter zeer speculatief. Hier wordt alleen ingegaan op de mogelijke gevolgen van veranderingen in aantallen allochtonen voor het toekomstige aantal islamieten.

Groei aantal allochtonen loopt terug

De groei van het aantal allochtonen hangt af van de omvang van de immigratie en de emigratie – een deel van de immigranten vertrekt na een tijdje weer uit Nederland – van allochtonen, van hun gemiddelde kindertal en van de sterfte onder allochtonen. Omdat de allochtone bevolking relatief jong is, speelt sterfte kwantitatief gezien bij de ontwikkeling van de allochtone bevolking echter een veel minder grote rol dan bij de autochtone bevolking.

De afgelopen tien jaar is het aantal niet-westerse allochtonen toegenomen van 1,2 miljoen in 1996 naar 1,7 miljoen in 2006, dus een groei met een half miljoen mensen (figuur 1). De groei van het aantal allochtonen varieert sterk van jaar tot jaar. Zoals uit figuur 2 blijkt, was de groei het sterkst in het begin van deze eeuw (ongeveer 75.000 per jaar), maar de laatste jaren is het groeitempo zeer sterk teruggelopen. In 2006 nam het aantal niet-westerse allochtonen toe met 21.000. De oorzaak van het teruglopen van de groei is dat de emigratie sterk is gestegen, terwijl tegelijk de immigratie is gedaald. Rond 2000 vertrokken zo'n 20.000 niet-westerse allochtonen per jaar uit Nederland, in 2006 lag dit aantal op 48.000. Vooral veel eerste-generatie allochtonen verlieten ons land (van 17.000 in 2000 naar 37.000 in 2006). Maar ook steeds meer allochtonen van de tweede generatie (allochtonen die in Nederland zijn geboren) verlaten Nederland: van 4.000 in 2000 naar 11.000 in 2006. Tegelijk daalde de immigratie van niet-westerse allochtonen van 67.000 in 2001 naar 36.000 in 2005. In 2006 nam de immigratie overigens weer licht toe, maar omdat de emigratie veel sterker steeg,

Tabel 1. Aantal allochtonen en Islamieten in Nederland, 2006

	Aantal personen	Aantal islamieten	Aantal islamieten
	x 1.000	%	x 1.000
Niet-westerse allochtonen	1.720	47	815
waarvan:			
Turken	365	87	318
Marokkanen	323	92	297
Surinamers	332	10	33
Afghanen	37	84	31
Irakezen	44	63	28
Somaliërs	20	95	19
Pakistani	18	100	18
Iraniers	29	43	12
Overige herkomstgroeperingen	552	11	58
Westerse allochtonen	1.428	3	38
Totale bevolking	16.334	5	857

Bron: CBS, Statline; Van Herten (2007).

Bidders in de Mevlana Moskee in Rotterdam.

ANPFOTO/Robert Vos

liet 2006 een fors negatief migratiesaldo van niet-westerse allochtonen zien ter grootte van 11.000 mensen. Terwijl de eerste generatie vooral door immigratie groeit, neemt de tweede generatie toe door geboorte. De groei van het aantal niet-westerse allochtonen door geboorte is de laatste jaren niet zoveel veranderd en fluctueert rond de 32.000 per jaar.

Toekomstige immigratie van een ander karakter

Het CBS verwacht dat de immigratie in de toekomst weer zal gaan toenemen en dat het negatieve migratiesaldo dus niet blijvend is. Uit empirisch onderzoek is gebleken dat er een duidelijk verband is tussen de situatie op de arbeidsmarkt in Nederland en de hoogte van de immigratie. Als de werkloosheid afneemt en het aantal vacatures toeneemt, groeit de immigratie. De belangrijkste reden waarom een stijging van de immigratie wordt voorzien, is dan ook de krapte op de Nederlandse arbeidsmarkt. Als gevolg van ontgroening en vergrijzing neemt de instroom op de arbeidsmarkt van jongeren af, terwijl de uitstroom van ouderen toeneemt. Door verhoging van de arbeidsparticipatie zou het arbeidsaanbod nog wel kunnen toenemen, maar de groei zal de komende decennia toch waarschijnlijk aanzienlijk geringer zijn dan de afgelopen decennia. Bovendien zal door de vergrijzing de vraag naar zorg toenemen en door het arbeidsintensieve karakter daarvan zal dit leiden tot meer vraag naar arbeid in de zorgsector. Aangezien de vergrijzing enkele decennia zal aanhouden, valt te verwachten dat ook de vraag naar immigranten beduidend zal zijn.

In de afgelopen decennia kwamen veel immigranten uit Turkije en Marokko in het kader van gezinshereniging en huwelijksmigratie. Daarnaast kwamen veel immigranten uit het Midden-Oosten als asielzoeker. Onder beide categorieën immigranten bevonden zich veel islamieten.

Voor de toekomst verwacht het CBS weliswaar een verdere groei van het aantal Turken en Marokkanen in Nederland, maar die is veel minder sterk dan in het verleden. Het aantal immigranten uit Turkije en Marokko is de laatste jaren sterk teruggelopen. Tussen 2001 en 2006 daalde het aantal Turkse immigranten van 5.500 naar

2.500 en het aantal Marokkaanse immigranten van 6.400 naar 3.600. Weliswaar trouwt nog steeds meer dan de helft van de jonge Marokkanen en Turken die in Nederland wonen met een partner uit Marokko of Turkije, maar het aandeel van de huwende Marokkanen en Turken van de tweede generatie dat een partner uit het buitenland haalt, daalt. Een steeds groter deel trouwt met een partner die ook in Nederland woont.

Het aantal asielzoekers is de afgelopen jaren sterk teruggelopen en er wordt geen nieuwe sterke groei verwacht zoals die zich een aantal jaren geleden voordeed. Dat komt doordat het toelatingsbeleid ten aanzien van asielzoekers aanzienlijk stringenter is geworden.

De toekomstige immigranten zullen lang niet allemaal niet-westerse allochtonen zijn. De laatste jaren groeit het aantal immigranten uit Oost-Europa al fors. Voorzover de toekomstige immigranten wel niet-westerse allochtonen zijn, zullen dat voor een deel migranten uit andere landen zijn dan in het verleden, zoals uit bevolkingsrijke Aziatische landen als India en China. Naar verwachting komt maar een beperkt deel van de toekomstige immigranten uit islamitische landen en er is zeker geen reden om aan te nemen dat het percentage moslims onder toekomstige immigranten hoger zal zijn dan nu.

DERDE GENERATIE NIET-WESTERSE ALLOCHTONEN

De prognose van het CBS van het toekomstige aantal allochtonen beperkt zich tot de eerste en tweede generatie. Het CBS maakt geen prognose van de toekomstige omvang van de derde generatie, dat wil zeggen van personen die in Nederland zijn geboren en van wie beide ouders ook in Nederland zijn geboren, maar van wie de grootouders in het buitenland zijn geboren. Op dit moment is de omvang van de niet-westerse derde generatie nog relatief klein. De grootste groep betreft personen met een Surinaamse achtergrond. Bij Marokkanen en Turken is de omvang van de derde generatie klein, omdat meer dan de helft van de tweede-generatie Turken en Marokkanen trouwen met een partner uit het land van herkomst, en hun kinderen worden gerekend tot de tweede generatie, daar één van de ouders in het buitenland is geboren. Aangezien het kindertal van tweede-generatie allochtonen nauwelijks hoger ligt dan dat van autochtonen, valt er geen heel sterke groei van de derde generatie te verwachten.

Tabel 2. Gemiddeld kindertal per vrouw

	1996	2006
Niet-westerse allochtonen	2,31	2,17
herkomstgroepering:		
Marokko	3,37	3,12
Turkije	2,53	2,11
Ned. Antillen en Aruba	1,59	1,75
Suriname	1,51	1,67
Overig niet-westers	2,32	2,05
Westerse allochtonen	1,55	1,43
Autochtonen	1,47	1,71
Totaal	1,53	1,72

Bron: CBS, Statline.

De angst voor een islamitische meerderheid vertoont enige gelijkenis met de in Nederland decennia-oude angst voor een katholieke meerderheid. Al in 1912 besteedde de Duitse econoom en statisticus Julius Wolf in zijn *Der Geburtenrückgang. Die Rationalisierung des Sexuallebens in unserer Zeit* (Jena: Verlag von Gustav Fischer) aandacht aan de mogelijkheid dat de katholieken in Nederland en Zwitserland op den duur een numerieke meerderheidspositie zouden kunnen verwerven en de protestanten het politieke heft uit handen zouden kunnen nemen. In beide landen vond partijvorming op basis van de religie plaats en de omvang van beide groepen ontliet elkaar niet veel; verschillen in geboortecijfers konden daardoor op termijn tot een verschuiving van de machtsbalans leiden. Katholisering van Nederland was op den duur volgens Wolf niet uitgesloten omdat de kindertallen van de katholieken in Nederland duidelijk hoger lagen dan die van de protestanten.

Nederlandse katholieke auteurs waren er in de jaren twintig van de vorige eeuw van overtuigd dat de verwerving van een meerderheidspositie in de verre toekomst mogelijk was. Het was in het bijzonder rond de jaren vijftig van de vorige eeuw dat de discussie over de mogelijkheid van een katholieke meerderheid heftig werd gevoerd. In 1949 schreef de dominicaan C.F. Pauwels dat het niet uitgesloten was dat "het Nederlandse volk over enige tientallen jaren in meerderheid katholiek zal zijn. Protestanten vragen zich nu al af, wat hun dan te wachten staat." Romme, de leider van de Katholieke Volks Partij meende in 1951 dat volledige emancipatie van de katholieken in Nederland slechts een feit kon zijn wanneer de katholieken een grote meerderheid van de Nederlandse bevolking zouden uitmaken, in plaats van de 38 procent die ze in 1947 vormden. Gezaghebbende protestanten toonden zich pessimistisch over dat vooruitzicht. Professor K.H. Miskotte, hoogleraar aan de VU en vooraanstaand figuur in de Hervormde Kerk, schreef in een belangrijk theologisch tijdschrift in 1947 dat de katholieke meerderheid in de toekomst onvermijdelijk zou zijn en dat deze meerderheid met onderdrukking van andersdenkenden gepaard zou gaan waaraan slechts door vlucht of buitenparlementaire strijd zou kunnen worden ontkomen. "Als deze religie de staat overmeestert (...) door de kracht van de grote aanwas binnenshuis (...) zal er vroeg of laat (...) maar een dilemma zijn: het land verlaten of het land verdedigen." Zeegers en Godefroy, medewerkers van het Katholiek sociaal-kerkelijk instituut, publiceerden in 1953 een demografische prognose waarmee werd getracht om de voor de groei der katholieken bevreemde andersdenkenden gerust te stellen. Pas in 2028 verwachtten de auteurs dat 50 procent van de Nederlandse bevolking katholiek zou zijn.... In 2006 telde Nederland circa 27 procent katholieken.

LITERATUUR:

- De beschrijving van de jaren twintig en later is gebaseerd op Van Heek, F. (1954), *Het geboorte-niveau der Nederlandse Rooms-Katholieken. Een demografisch-sociologische studie van een geëmancipeerde minderheidsgroep*. Leiden: H.E. Stenfert Kroese.
- Zeegers, G. en J. Godefroy (1953), *Demografie en gezinspolitiek*, Den Haag: Katholiek sociaal-kerkelijk instituut.

Dr. F.W.A. van Poppel, NIDI. E-mail: poppel@nidi.nl

Kindertal van allochtonen daalt

Naast immigratie vormt geboorte een oorzaak van de groei van het aantal allochtonen. Doordat eerste-generatie allochtonen in Nederland kinderen krijgen, groeit de tweede generatie. In de afgelopen tien jaar is het aantal niet-westerse allochtonen van de tweede generatie toegenomen van 410.000 in 1996 naar 700.000 in 2006. Dit komt neer op een jaarlijkse groei van 29.000. Deze groei is relatief beduidend sterker dan die van de autochtone bevolking. Daar zijn twee oorzaken voor. In de eerste plaats is de allochtone bevolking jonger dan de autochtone bevolking; een groter deel van allochtonen heeft de leeftijd om kinderen te krijgen. In de tweede plaats is het gemiddelde kindertal van niet-westerse allochtonen hoger dan dat van autochtonen. Overigens zijn er grote verschillen in gemiddeld kindertal onder allochtonen, zoals blijkt uit tabel 2. Het gemiddelde kindertal van Turkse vrouwen in Nederland (2,1 kinderen per vrouw) ligt beduidend lager dan dat van Marokkaanse vrouwen (3,1). Voor de totale groep niet-westerse allochtonen bedraagt het gemiddelde kindertal 2,2 kinderen per vrouw. Dat is weliswaar hoger dan voor autochtone vrouwen (1,7), maar niet zodanig hoog dat het tot een heel sterke groei leidt. Het gemiddelde kindertal van allochtone vrouwen is de laatste tien jaar geleidelijk gedaald: bij Marokkaanse vrouwen van 3,4 kinderen in 1996 naar 3,1 in 2006, bij Turkse vrouwen van 2,5 naar 2,1. Het CBS verwacht dat het kindertal de komende decennia geleidelijk verder daalt tot gemiddeld twee kinderen per vrouw, mede omdat in de landen van herkomst zelf de geboortecijfers ook dalen.

Moslims blijven minderheid

Op grond van de veronderstelling van een positief migratiesaldo verwacht het CBS dat de omvang van de niet-westerse eerste generatie zal toenemen van 1,0 miljoen nu naar 1,2 miljoen in 2050. Ondanks de veronderstelling dat het gemiddelde kindertal van allochtonen geleidelijk zal dalen, voorspelt het CBS dat de omvang van de niet-westerse tweede generatie zal verdubbelen, van 0,7 naar 1,4 miljoen. Het totale aantal niet-westerse allochtonen neemt dus volgens het CBS toe van 1,7 miljoen nu naar 2,7 miljoen in 2050. De totale bevolking van Nederland neemt in deze periode toe van 16,3 miljoen naar 16,8 miljoen. Dit betekent dat het aandeel van niet-westerse allochtonen in de bevolking zal toenemen van 11 naar 16 procent. Aangezien slechts een deel van de niet-westerse allochtonen uit moslims bestaat, valt slechts een beperkte stijging van het aandeel van moslims in de bevolking te verwachten. Als zou worden aangenomen dat het aandeel van moslims onder niet-westerse en westerse allochtonen de komende decennia niet zou veranderen, zou het aandeel moslims in de bevolking toenemen van vijf procent in 2006 naar acht procent in 2050 (scenario 1 in tabel 3). Mogelijk zal het aandeel nog lager zijn, doordat zoals hierboven is aangegeven het aandeel islamieten onder toekomstige immigranten lager zou kunnen zijn dan in het verleden. Ook zou het aandeel moslims kleiner kunnen worden door geloofsafval.

Tabel 3. Aantal islamieten in 2050

	Aandeel islamieten %	Aantal allochtonen x 1.000	Aantal islamieten x 1.000	Aandeel islamieten in totale bevolking %
Scenario 1: percentage islamieten constant				
Niet-westerse allochtonen	47	2.691	1.276	7,6
Westerse allochtonen	3	2.105	63	0,4
Totaal islamieten			1.339	8,0
Scenario 2: sterke groei van het aantal allochtonen				
Niet-westerse allochtonen	47	4.324	2.050	11,1
Westerse allochtonen	3	2.405	72	0,4
Totaal islamieten			2.122	11,5
Scenario 3: sterke groei van aandeel islamieten				
Allochtonen uit Afrika, Azië en Turkije	100	4.339	4.339	23,5
Surinamers	10	656	66	0,4
Westerse allochtonen	3	2.885	87	0,5
Totaal islamieten			4.491	24,4

Het aandeel moslims zou evenwel ook hoger kunnen uitvallen als de immigratie hoger zou worden dan het CBS verwacht en als het toekomstige kindertal hoger zou zijn. Vanwege de onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling in immigratie en geboorte heeft het CBS ook een berekening gemaakt die laat zien hoeveel het aantal allochtonen zou toenemen als de migratie- en geboortecijfers aanzienlijk hoger zouden zijn. Het aandeel van islamieten zou dan toenemen tot ruim 11 procent (scenario 2 in tabel 3). Als we bovendien zouden veronderstellen dat alle allochtonen uit Afrika en Azië in 2050 islamitisch zijn, zou het aantal moslims in Nederland in 2050 uitkomen op 24 procent van de bevolking (scenario 3 in tabel 3). Weliswaar is dat aanzienlijk meer dan nu, maar zelfs in dit extreme scenario vormen islamieten in Nederland

nog steeds een minderheid. Het CBS schat de kans op een zo sterke groei van het aantal niet-westerse allochtonen bovendien laag in: minder dan vijf procent.

LITERATUUR:

- Marieke van Herten, Ruim 850 duizend islamieten in Nederland. Webmagazine, 24 oktober 2007, www.cbs.nl.
- Marieke van Herten en Ferdie Otten, Naar een nieuwe schatting van het aantal islamieten in Nederland. Bevolkingstrends, 3^e kwartaal 2007, blz. 48-53.

Drs. J.A.A. de Beer, NIDI. E-mail: beer@nidi.nl

demodata

Jaarlijks vierden in de periode 2001-2004 zo'n 140.000 mensen in Nederland hun 65ste verjaardag. Verreweg de meesten van hen kregen toen voor het eerst AOW. Alle mensen die in deze periode voor het eerst AOW ontvingen, gingen er in doorsnee 2,5 procent in koopkracht op vooruit. Het hoogst was de koopkrachtstijging voor de groep met de laagste inkomens: ruim vijf procent. De meeste mensen werkten al niet meer toen ze voor het eerst AOW kregen. Het inkomensverlies dat ontstond bij het stoppen met werken, hadden zij al jaren voor het bereiken van hun 65ste geïncasseerd (CBS).